

Давидок Руслана Петрівна,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії та методики її навчання Рівненського
державного гуманітарного університету, м. Рівне

МЕМОРАТИВНІ ПРАКТИКИ ВШАНУВАННЯ СИМОНА ПЕТЛЮРИ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ

Наслідком Української революції 1917-1921 рр. стала поява української політичної еміграції, яка з'явилась у всіх країнах Європи у міжвоєнний період. Значна частина цієї спільноти осіла на території Другої Речі Посполитої, як союзника згідно Варшавської угоди 1920 р. Чисельність емігрантів на території західної частини Волині, яка за умовами Ризького договору 1921 р., увійшла до складу Польщі, не була сталою. Вона змінювалася за рахунок учасників повстанських груп, які емігрували після поразки Другого Зимового походу 1921 р., інтернованих військових після розформування таборів, колишніх представників уряду УНР, які переїхали в період «волинського експерименту» Г. Юзевського та ін. Загалом, встановити число емігрантів, які оселилися у Польщі важко, оскільки їхня кількість точно не фіксувалася, а постійно змінювалася через високу смертність внаслідок хвороб, старіння, складних умов праці, а також через внутрішні чи зовнішні міграції до інших країн.

Переважаюча частина політичних емігрантів, як військових так і цивільних, були пов'язані з боротьбою УНР, відтак з повагою ставилися до Головного отамана та його діяльності. У травні 1925 р. у привітанні ковельського відділу Українського центрального комітету (УЦК) зазначалося: «Від імені емігрантів, які перебувають у Ковелі на Волині, надсилаємо Вам своє сердечне привітання з днем Ангела та висловлюємо щире побажання фізичних і моральних сил, щоб і надалі проводити святу справу визволення дорогої Батьківщини. Важко нам на чужині, але терпимо і не менше, ніж раніше, віримо в те, що повернемося додому» [1, с. 82]. Подібні привітання С. Петлюри надіслали емігранти цукрового заводу с. Бабин за підписом генерал-

хорунжого Армії УНР Є. Білецького та інші представники трудових колоній еміграції.

Великим ударом для еміграції УНР стала загибель Симона Петлюри в Парижі. Емігранти відзначали про національний підйом навколо імені отамана, писали, що «скрізь, де тільки можна, розміщені портрети покійного» [2, арк. 213]. Про подібне повідомляла, забувши минулі суперечки та образи, контрольована В. Оскілком газета «Дзвін» у Рівному: «Де тільки б'ється українське серце – воно обливається кров'ю, де тільки чути українське слово – воно дзвенить жалем і тугою за тією неоціненною втратою, яку зазнав український народ в особі Симона Петлюри» [3, с. 3-4].

Паризький процес Шварцбарта та звільнення вбивці «надало імені Петлюри ще більшого ореолу мучеництва». У листі Острозької філії УЦК, підписаному керівником відділу К. Смовським та секретарем К. Климовичем, зазначалося: «Гернистий життєвий шлях емігрантів привчив нас до різних несподіванок, але не знищив у нас віри в остаточну перемогу нашої ідеї. Віримо, що настане час, коли запанує наша правда» [4, с. 33-34].

Смерть голови Директорії УНР та виправдання його вбивці спричинили пом'якшення ставлення до Петлюри в Галичині, хоча воно й залишалося неоднозначним через Варшавський союз 1920 р. Загалом, загибель С. Петлюри зумовила переоцінку його діяльності колишніми опонентами та визнання його ролі й місця у боротьбі за українську ідею.

У Варшаві після смерті Головного отамана було засновано «Товариство ім. Симона Петлюри», завданням якого було формування та висловлення власної позиції щодо вбивства українського лідера, а також вшанування його боротьби та пам'яті. У Волинському воєводстві перші філії «Товариства ім. Симона Петлюри» з'явилися в Ковелі на чолі Олександром Калюжним та в Острозі на чолі з Костянтином Смовським. Влітку 1926 р. відділ цього товариства, очолюваного Олексієм Танцюрою, з'явився в Цумані Того ж року, незважаючи на скрутні матеріальні умови, емігранти Цуманської колонії за підписними листами зібрали кошти в сумі 245 злотих на

потреби Паризького процесу, переказавши їх на адресу централі «Товариства ім. Симона Петлюри». Усі члени «Товариства ім. Симона Петлюри» були у минулому військовими Армії УНР та соратниками Головного Отамана [5, с. 23].

Щороку у травні – червні на Волині відбувалися траурні заходи на честь С. Петлюри. Зокрема, 10 червня 1928 р. у Свято-Катеринівській церкві Здолбунова промову на честь Головного отамана виголосив головний капелан Армії УНР Павло Пашевський. Він спільно з місцевим протоієреєм Федором Черним відправив урочисту панахиду, під час якої українською мовою співав місцевий хор під керівництвом Трояна. У травні 1928 р. відбулася панахида за Петлюрою в церкві Чесного Хреста в Луцьку, під час якої храм був цілком заповнений місцевим населенням. 28 травня 1934 р. політичні емігранти за підтримки місцевої української громадськості в м. Острозі провели панахиду за С. Петлюрою в Богоявленському соборі. У присутності понад 600 осіб українською мовою відслужили панахиду на братській козацькій могилі, упорядкованій та прикрашеній синьо-жовтими прапорами та стрічками.

У 1936 р. відбулося освячення хреста на могилі-пам'ятнику, яку насипали на честь С. Петлюри мешканці с. Великий Олексин Рівненського повіту, під час урочистостей були вивішені українські та польські прапори, панахиду проводили українською мовою, виступали українські хори. Представники місцевої польської влади говорили про союз С. Петлюри та Ю. Пілсудського, про спільну боротьбу [6, с. 7].

Урочистості, присвячені пам'яті Головного отамана, організовували активісти різних українських проурядових організацій, що діяли у воєводстві, зокрема культурно-освітні філії ВУО – «Просвітянські хати» у селах та «Рідні хати» у містах. День смерті Симона Петлюри – 25 травня – було оголошено днем допомоги бібліотеці його імені в Парижі. Ініціаторами пожертв були переважно емігранти, колишні соратники Головного отамана. Так, у 1933 р. на підтримку Бібліотеки замість різдвяних подарунків від Українського клубу «Рідна хата» з центром у Рівному, надійшли кошти на суму 57,60 франків (фр.) [7, с. 26]. Також емігранти організували збір

коштів на потреби Музею визвольної боротьби України в Празі. Кожен жертводавець вносив своє ім'я до спеціальних персональних списків.

Представником Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, Музею визвольної боротьби України в Празі на території Волинського воєводства був сотник Армії УНР Олександр Калужний, що осів у Ковелі. До його функцій входила пропаганда діяльності цих інституцій, пошук коштів на їх підтримку шляхом збору грошей, підготовка звітів про організацію національних урочистостей, академій, панахид, інформації про життя та діяльність українських емігрантів на території Волинського воєводства.

Згодом виник загальноволинський комітет з вшанування пам'яті Головного отамана на чолі з М. Масловим, у минулому керівником юридичного відділу Міністерства закордонних справ УНР. Було затверджено «Програму академії св. [святої] п. [пам'яті] Симона Петлюри». У поширеному «Зверненні до українського населення Волині» підкреслювалося, що «Симон Петлюра – символ нашої державності», а «25 травня – день нашого національного свята» [8, арк. 127].

Українські політичні емігранти прищеплювали повагу до пам'яті Головного отамана молодому поколінню. Травневий номер українського дитячого журналу «Сонечко» був присвячений С. Петлюрі. Редагував та ілюстрував дитячий журнал, перший номер якого вийшов 1 січня 1936 р., художник Петро Зінченко, уродженець Полтавщини, у минулому працівник міністерства освіти УНР.

Початок Другої світової війни та вторгнення радянських військ у Західну Волинь унеможливили існування середовища української політичної еміграції з її ідеями, символами та героями, оскільки значна частина її представників була заарештована або виїхала на територію, контрольовану нацистами.

Література

1. Організаційні здобутки української еміграції в Польщі (серпень 1923 р. – червень 1925 р.). *Вісті УЦК в Польщі*. 1925. Ч. 4. Серпень. С. 82.

2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 46. Арк. 213.
3. За упокій душі Мученика. *Дзвін*. (Рівне). 1926, 13 червня. С. 3-4.
4. *Вісті УЦК в Польщі*. 1927. Ч. 18-19. Листопад – грудень. С. 33–34.
5. У Польщі. Товариство ім. С. Петлюри. *Тризуб*. 1926. Ч. 58. 19 грудня. С. 23.
6. Посвячення хреста-пам'ятника. *Українська нива*. 1936. Ч. 2. 25 червня. С. 7.
7. *Тризуб*. 1933. Ч. 7. 12 лютого. С. 26.
8. Державний архів Волинської області. Ф. 60. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 127.

Дешко Петро Петрович,
магістр з історії та права,
начальник навчальної частини Карпатського університету
імені Августина Волошина, м. Ужгород

ДЕКОНСТРУКЦІЯ ІМПЕРСЬКОГО НАРАТИВУ СПАДКОЄМНОСТІ РУСІ: КРИТИКА НОРМАНІСТСЬКОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ТА ЇЇ СУЧАСНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

В інтерв'ю 2024 року Такеру Карлсону [1] Володимир Путін, обгрунтовуючи напад на Україну та геноцид українського народу, апелює до норманської теорії походження Русі. У межах цієї аргументації стверджується, що первинна Русь нібито сформувалася за Рюрика в Ладозі, оскільки «Варягів-Русь» запросили племена ільменських слов'ян, кривичів, весь і чудь. Київ у цій конструкції постає як другорядний або транзитивний центр, тоді як «справжня Русь», мовляв, виникла на території сучасної Російської Федерації, спадкоємицею якої згодом стала Москва.

Навіть якщо припустити, що в Новгородській республіці відбувалися етногенетичні (формування окремої етнополітичної спільноти) процеси, відмінні від тих, що розвивалися в Московському князівстві (майбутньому етнічному ядрі росіян), імперська аргументація додатково спирається на концепт «права сильного»